

EVA SÖDERBERG, MIA ÖSTERLUND
OCH BODIL FORMARK (RED.)

FLICKTION

Perspektiv på flickan i fiktionen

Malmö: Universus Academic Press, 2013. 328 s.

På en säng i ett flickrum sitter de svenska tonåringarna, anglofilerna Mary och Lovely, och drömmer. De drömmer om London, om att bo i en risig lägenhet i Brick Lane, om att skriva poesi och fynda på loppmarknader. Det är andlig frihet som attraherar och att det kan innebära materiell fattigdom är bara charmigt, åtminstone enligt jagberättaren Mary. Hemmavid i flickrummet kan de drömma, leva, mötas och "rulla runt som kattungar" (Näsling 134). De kan vara intima och nära, och de högläser gärna Monika Fagerholms *Glitterscenen*.

Flickrummet i Sanna Näsling kritikerrosade debutroman *Kapitelerna omedelbart eller dö* (2011) fungerar, precis som i flera av Fagerholms romaner, som *Diva* och *Den amerikanska flickan*, som ett frirum för skeva flickor. Här kan gemenskap, närhet och drömmar få utlopp långt undan heteronormativiteten. Här kan frizonen innehålla oreda, rosa drömmar, gulligheter men också motstånd och subversitet. Det handlar om *flicktion*. Det senare är ett fyndigt och lekfullt begrepp, ihopsatt av kategorierna flicka och fiktion, som lanseras i antologin med samma namn, *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*, redigerad av flickforskarna Eva Söderberg, Mia Österlund och Bodil Formark.

Det här är, som Virginia Woolf skulle ha sagt, en viktig bok. Antologin introducerar inte bara det internationellt expansiva forskningsfältet flickforskning genom att förklara och omsätta viktiga teoretiska begrepp som exempelvis gurlesk och flicka, utan fortsätter också att förstärka det svenska flickforskningsfältet genom att ta sin utgångspunkt i konsten. Precis som med föregångaren *En bok om flickor och flickforskning*, redigerad av Anna-Karin Fridh och Eva Söderberg (2010), och temanumret om Nordic Girl Studies i *Girlhood Studies* 2013:6, med temaredaktörerna Bodil Formark och Annelie Brännström Öhman, är antologin teoretiskt tvärvetenskaplig, men denna gång är analysmaterialet fiktioner.

Antologin inleds med en informativ introduktion, där begreppet flickfiction förklaras som inte "enbart verklighetsbekräftande; den producerar också verkligheter genom att laborera med sociala kategorier och ideologier vilka reproducerar barn som avgränsbart feminina och maskulina varelser. (Re)produktionen av flickskap sker i relation till normer för hur flickor förväntas vara" (13). Flickrummet kan alltså, liksom för romangestalten Mary, fungera som en frizon, eller, för att tala med Foucault, som en heterotopi.

Inom flickforskningen kan det handla om både anpassning och subversivitet. Som redaktörerna klokt påpekar har det funnits en tendens att inom flickforskningen, och jag antar att de menar såväl den svenska som den internationella, ha ett "utvärderande förhållningssätt av litteratur och konst", där vad som skulle kunna vara den rätta flickan normerats. Det har alltså funnits "en tendens att fastna i låsta och stundtals misstänkt kvantitativa tankefigurer om vilken flickgestalt som är mest progressiv och därmed mest lämpad som förebild för flickor" (23). Det är naturligtvis en problematisk hållning, precis som diskussionen om vilken feministisk yttring som är mest radikal. Mer produktivt är det förstås om forskningens uppgift snarare är att problematisera begreppen ytterligare och ställa nya frågor kring i detta fall flickor. Detta görs i antologin *Flicktion*.

Boken innehåller sjutton bidrag inklusive introduktionen och dessa är organiserade i fyra teman, som alla problematiserar flickgestalten och olika sorters fiktioner. Det är i detta sammanhang omöjligt att skriva om alla texterna, varför jag i fortsättningen nämner temat och lyfter fram ett par artiklar ur varje. Därmed inte sagt att de andra är ointressanta, för så är inte fallet i denna antologi.

I första sektionen "Omförhandlat flickskap" finns Katarina Wadstein MacLeods analys av hur flickor skildras i Mollie Faustmans, Vera Nilssons och Siri Derkerts tavlor och Jenny Jarlsdotter Wikströms bidrag om grotesken i *Alice i underlandet*. Åsa Warnqvist inleder sektionen genom att föra ett övertygande resonemang om minnen av läsningar av klassikern *Anne på Grönkulla* med utgångspunkt i minnesforskning och framtidsorienterad läsoplevelse. Läsarupplevelserna, som Warnqvist har tillgång till från sin tidigare studie av insamlade svenska läsarbrev, visar sig vara en produktiv läsning som har stor betydelse för framtiden i det här sammanhanget. Flickboksläsningen har alltså som flera internationella forskare påpekat en subversiv kraft och *Anne på Grönkulla* har varit avgörande för många också svenska läsares livsavgörande beslut kring exempelvis yrkesval. Vi finner exempelvis många lärare bland läsarbrevens som Warnqvist diskuterar.

Magnus Öhrn ställer i sitt bidrag "Jäntor, systrar och några skeva pojkar" frågan om hur flickan skildrats i den svenska realistis-

ka pojkboken. Inte oväntat rör det sig om försvinnande få flickor. Men de finns. Öhrn har funnit exempel på flickor som släppts in i pojklandet och ett sätt visar sig vara att gestalta dem snarlikt pojkar. Så skildrar exempelvis författaren Erik Borg i *Slottornets hemlighet* 1948 den 15-åriga flickan Karin med manligt konnoterande adjektiv som djärv, kraftig och beslutsam, men det är inte oviktigt att adjektiven sätts i relation till Karins utseende: "Hon var en blond, kraftigt byggd flicka med öppet och friskt ansikte, en liten djärv uppnäsa och en vacker, beslutsam mun" (citerat ur Öhrn 5). Öhrn har också gjort fynd genom ett tidigt exempel på pojkar som klär sig till flickor (Amy Palm i *Barnen på Broby* från 1893), men han kallar fenomenet för "könsförvirring" (54), jag undrar varför. Här hade det varit fint med ett förtydligande att den könsförvirring som råder står i förhållande till den för tiden dominerande normen. Den välskrivna artikeln är ett väsentligt bidrag till den svenska forskningen om pojkboken och visar på produktiviteten av att ställa nya frågor härledda ur flickforskningsfältet.

Avsnittet "Gurleska skiftningar" inleds med Maria Österholms artikel om gurleska flickrum i samtidslitteraturen. Den är som alltid spänstigt och lite skevt skriven och tar upp Fagerholms *Diva* och Kandres *Aliide, Aliide*, tidigare analyserade i hennes avhandling *Ett flicklaboratorium i valda bitar. Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (2012). Här koncentrerar sig artikeln på hur gurlesken med sina drag av överdrifter som äckel och gullighet gestaltas i romanerna och protagonisten Divas flickrum beskrivs som ett gytter fritt fram för lek.

Avdelningen innehåller också en artikel om mottagandet av *Aliide, Aliide* (Kajsa Widegren), ett bidrag om det ofta försummade området ungdomsteater (Anna Lundberg), Peter Degermans analys av flickan i de danska författarna Line Knutzons tidiga pjäser och Naja Marie Aidts noveller från 1990-talet. Österlund intresserar sig återigen för Pija Lindenbaum och Stina Wirsens skildringar av hur flickskap transformeras i artikeln "Att formge en flicka" utifrån ett queerteoretiskt perspektiv. I fokus för bilderboksanalysen står kategorier som färgad, vanlig och gurlesk. Övertygande exempel av gurlesk finns i flickrummen hos Lindenbaum i *Siv sover vilse* och *Gittan gömmer bort sig*, där det är överdrivet rosa. Riktigt bra är den välbalanserade analysen av den infekterade Lilla Hjärtat-debatten som rasade i Sverige hösten 2012. Med hjälp av en omskrivning av bell hooks begrepp *tala tillbaka-strategi* för Österlund fram tanken att Wirsens teckningar är ritade utifrån en *teckna tillbaka-strategi* genom att använda stereotypa bilder på ett nytt sätt. Men som Österlund skriver: "Greppet är både riskfyllt och provocerande" (179) och med facit i hand var projektet inte alls lyckat.

Antologins tredje avdelning "Att flicka sig" handlar om flickskildringar som ofta förknippats med unga flickor. Det kan röra sig om hästböcker av Linn Hallberg och Pia Hagmar (Helen Asklund), flickvampyrer i *House of Night*-serien (Mia Franck), Tori Amos lätttexter (Bodil Formark) eller Mai Zetterlings film *Flickorna* (Anders Johansson). Maria Nilsson lanserar begreppet att *flicka till sig* i sin artikel om hur flickor gör genus i aktuell chicklit och teen noir. Med breda penseldrag analyseras Meg Cabots chick lit jr-triologi *Airhead* och Suzanne Collins dystopi *Hungerspelen*. Gemensamt för serierna är som Nilsson konstaterar att det för de unga kvinnliga protagonisterna handlar om "att göras om" (202) eller med andra ord att flicka till sig på rätt sätt. Make-over paradigmet är starkt med inriktning på kläder och utseende, men det förefaller samtidigt vara motsägelsefullt genom att romanerna uppenbart betonar protagonisternas fria val och utpräglade individualism samtidigt som det finns en mycket stark tilltro till experter och lydnad av makten. Nilssons slutsats är att "trots att både Em och Katniss är starka hjältinnor slutar ändå trilogierna med den klassiska flickbokens anpassning till samhällets rådande genusmönster" (206). Men är det korrekt att fortfarande uppfatta den klassiska flickboken som så genusstereotyp? Finns det inte subversiva inslag i både den och trilogierna?

Att ungdomsromaner fortfarande kan vara mycket könsstereotypa är ingen nyhet, särskilt inte i chicklit-litteraturen. Lena Kåreland argumenterar i sin artikel om Katarina von Bredows ungdomsromaner för att dessa kan betraktas som chicklit, och förklädda flickböcker. Artikeln för ett resonemang om att böckerna attraherar unga kvinnliga läsare och en bidragande orsak är att sexualiteten skildras som positiv och lustfylld. Men det är förstas viktigt att det är fråga om heterosexualitet och som Ann Steiner lyft fram i artikeln "Flickors åtrå och sexualitet i Katarina von Bredows romaner från 2000-talet" (2012) är romanerna tydligt normativa. Det handlar om att ha rätt sorts sex, med rätt sorts person och det är flickornas eget ansvar att se till att det blir njutningsfullt.

Sista sektionen "Flicka i rörelse", där sagan "Älvan som inte vill flyga" av Pixie O'Harris återberättas av den australiensiska forskaren Bronwyn, översatt av Eva Söderberg, är en fin avslutning på en innehållsrik och spännande antologi.

Anna Nordenstam
Docent i litteraturvetenskap
Göteborgs universitet
Professor i svenska med didaktisk inriktning
Luleå Tekniska Universitet